

WSTĘP

Jednym z wymiernych rezultatów konferencji pt. *Rola przestrzeni publicznej w rozwoju i przekształceniach polskich miast okresu transformacji*, zorganizowanej przez KPZK PAN w Łodzi w kwietniu 2000 r. jest niniejsza publikacja. Zagadnienia omawiane w trakcie sesji ogniskowały się wokół roli i znaczenia jakości przestrzeni publicznej w rozwoju lokalnym i regionalnym. Celem konferencji było pokazanie w aspekcie teoretycznym i praktycznym nowych problemów z zakresu planowania i zagospodarowania tej przestrzeni oraz ewentualnych zagrożeń, jakie mogą być następstwem działań podejmowanych przez inwestorów prywatnych w przypadku polskiej gospodarki podlegającej procesowi transformacji ustrojowej. Publikacja wyraźnie pokazuje związki i konflikty występujące między jakością przestrzeni publicznej a rozwojem w długim okresie. Zwraca także uwagę na to, że obecnie coraz częściej ze strony sektora prywatnego występuje agresywna inwazja na tę przestrzeń, czego rezultatem jest jej „zawłaszczanie”.

Problematyka podjęta na konferencji wykracza tematycznie poza problemy odnoszące się do „przestrzeni publicznej w miastach”. Ochrona i podnoszenie jakości przestrzeni publicznej dotyczy bowiem nie tylko przestrzeni zurbanizowanej, ale także tych elementów zagospodarowania przestrzennego, których użytkowanie, niezależnie od formy własności, odbywa się w sposób wspólny, lub których użytkowanie rodzi publiczne skutki o charakterze pozytywnym i negatywnym. Wyzwaniem dla samorządów lokalnych i regionalnych staje się więc nie tylko ochrona i kształtowanie tej przestrzeni, ale także regulacja publicznych skutków zagospodarowania przestrzennego przez inwestorów prywatnych. Przestrzeń publiczna to także generowana wspólna wartość tworzona w historycznej interakcji między prywatnymi decyzjami inwestorskimi a ochronnymi decyzjami ze strony władz publicznych. Mówimy wówczas o dziedzictwie historycznym i żądamy ochronnej interwencji władz publicznych w działalność sektora prywatnego.

Teoretyczne rozważania na temat roli przestrzeni publicznej w gospodarce rynkowej mają swoją bogatą literaturę. Istnieją one od kiedy trwa niekończąca się dyskusja na temat funkcji planowania przestrzennego. Jednak specyfika transformującej się gospodarki powoduje, że zagadnienie to nabiera w naszych warunkach szczególnej wagi. Wiele mechanizmów, które działają w gospodarce rynkowej, u nas jeszcze nie występuje w szerokim zakresie. W krajach gospodarczo rozwiniętych oczywiste jest, że jakość przestrzeni publicznej ma swoje bezpośrednie odbicie w bazie dochodowej władz publicznych. Zasada ta w warunkach polskich jeszcze nie w pełni została zauważona. Co więcej, inwazja inwestorów na tereny o wysokiej jakości zagospodarowania (pełniące wielorakie funkcje publiczne) jest także „wspierana” przez władze publiczne. Wskazują na to konkretne przykłady, pochodzące z różnych miast. Przyczyny tego są różne; chociażby ekonomiczne – inwestycje i rozwój za wszelką cenę, polityczne, np. związane z oczekiwaniem wsparcia finansowego rządzącej partii politycznej, jeśli decyzja lokalizacyjna pozwala prywatnemu inwestorowi przejąć znaczne korzyści finansowe wynikające z renty położenia.

Zbiór opracowań zaprezentowanych w niniejszej publikacji stanowi przyczynek do ponownego podjęcia dyskusji na temat pozornie znanej problematyki, koncentrującej się wokół funkcji, jaką pełni przestrzeń publiczna w rozwoju miast. Złożoność zagadnień dotyczących przestrzeni publicznej, takich chociażby jak jej ochrona przed konsekwencjami niepożądanych form zagospodarowania, problemy rewitalizacji przestrzeni miejskiej oraz pełnienia przez nią funkcji stymulatora rozwoju lokalnego i regionalnego, komplikuje się wraz z narastającą otwartością krajowych gospodarek, presją konkurencyjną oraz powszechnie nasilającymi się zjawiskami globalizacji gospodarki. Z tego też powodu musi ulec zmianie podejście do samej wartości przypisywanej przestrzeni publicznej. W praktyce oznacza to konieczność weryfikacji kryteriów branych pod uwagę przez władze przy podejmowaniu decyzji odnoszących się do przestrzeni.

Publikację otwiera teoretyczne opracowanie T. Markowskiego – *Przestrzeń publiczna w ekonomice rozwoju miasta*. Drugim artykułem natury teoretycznej jest opracowanie St. Furmana – *Cztery aspekty interesu publicznego na terenach komunikacyjnych*. Zaprezentowane w dalszej części opracowania referaty stanowią studia przypadków: Krakowa –

artykuł M. Jaśkiewicz – *Wielkomiejskie przestrzenie publiczne, Łodzi* – artykuł B. Siereckiej-Nowakowskiej – *Dziedzictwo przyrodniczo-kulturowe jako podstawa rozwoju przestrzeni publicznej miasta na przykładzie Łodzi* (przypadek miasta przemysłowego) Szczecina – praca W. Pęskiego pt. *Władza lokalna a przestrzeń publiczna w rozwoju zrównoważonym miasta*. Ponadto T. Jochim wypowiada się na temat problemów rewitalizacji śródmieścia Łodzi, a K. Pluta zaprezentowała rozwiązania dotyczące roli kompozycji urbanistycznej w kształtowaniu przestrzeni publicznych współczesnych miast. Temat opracowania S. Gzella to *Podział administracyjny Warszawy a projektowanie przestrzeni miejskiej*. Przesłaniem tego ostatniego opracowania jest nie tylko pokazanie problemów stolicy na tle jej „udziwnionego” podziału administracyjnego. Autor pokazuje, że wadliwy podział administracyjny może przyczyniać się do znacznych szkód w zakresie ładu przestrzennego, odpowiedni może zaś wzmacniać możliwości sprawnego i skutecznego zarządzania rozwojem miast. Podobne przesłanie można odnieść do terytorialnego podziału kraju, także na poziomie regionalnym. Jednak aspektu tego niestety nie uwzględniono w trakcie prac nad reformą administracyjną kraju, wprowadzającą aż szesnaście województw. Oznacza to możliwość wystąpienia, już w niedalekiej przyszłości, negatywnych następstw, ujawniających się w naruszaniu ładu przestrzennego i obniżeniu walorów polskiej przestrzeni.

Tadeusz Markowski
Danuta Stawasz